

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

GÖMİ - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no: 35962/97)

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

21 Aralık 2006

İşbu karar AİHS'nin 44§2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Şekli bazı düzeltmelere tabi olabilir.

Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan (76855/01) başvuru no'lu davanın nedeni, ekte adıgeçen bu ülke vatandaşı elli sekiz kişinin (başvuranlar) 25 Aralık 1996 tarihinde İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi'nin (Sözleşme) eski 25. maddesi uyarınca Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na (Komisyon) yapmış oldukları başvurdur.

Başvuranlar, AİHM önünde İstanbul Barosu avukatlarından M. Narin, A. Düzgün, E. Bolaç ve B. Aşçı, Ankara Barosu avukatlarından Zeki Rüzgar ve Zonguldak Barosu avukatlarından F. Bolozoğlu tarafından temsil edilmektedirler.

OLAYLAR

I. DAVA KOŞULLARI

Ekte adıgeçen başvuranların tamamı Türk vatandaşıdır. Ekin birinci bölümünde adıgeçen başvuranlardan kırk dokuzu olayların gerçekleştiği tarihte Ümraniye Cezaevi'nde tutuklu bulunmaktaydı.

Ekin ikinci kısmında adıgeçen dokuz başvuran ise 4 Ocak 1996 tarihinde meydana gelen olaylar sırasında yaşamlarını yitiren tutukluların yakınlarıdır.

Taraflarca anlatıldığı haliyle olaylar aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

A. 13 ve 15 Aralık 1995 tarihinde meydana gelen olaylar

Tutuklu başvuranlar, 1995 Temmuz ayında Ümraniye Cezaevi'ne sevkleri esnasında dövüldüklerini iddia etmektedirler. Bunun akabinde kendilerine yönelik hiçbir tıbbi tedavi uygulanmamıştır. Ayrıca sözkonusu başvuranlar, üç-dört ay boyunca aileleriyle görüşmelerine hiçbir surette izin verilmediğini, mektup, gazete ve benzeri imkanlardan mahrum bırakıldıklarını iddia etmektedirler. Bunun dışında başvuranlar, yakınlarının getirdiği gıda maddeleri ve giyecek eşyaların infaz koruma memurları tarafından kendilerine teslim edilmediğini iddia etmektedirler.

Başvuranlar, 13 Aralık 1995 tarihinde, cezaevi infaz koruma memurları, jandarma ve polislerin cop ve kalaslarla kendilerine saldırdıklarını iddia etmektedirler. Bu olay sonucunda yaklaşık yetmiş mahkum özellikle başlarından olmak üzere yaralanmıştır. Hastaneye kaldırılmalarına karşın yaralılardan hiçbirine uygun tıbbi tedavi uygulanmaması bu kişilerde kalıcı fiziksel hasarlar ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Diğer yüz dört mahkum ise yaşadıkları korku neticesinde bir başka koğuşun girişine yatak, masa ve çekmeceleri kullanarak bir barikat kurmuşlardı. Güvenlik güçleri koğuşların elektrik ve suyunu kesmelerinin akabinde sözkonusu mahalle intikal etmişlerdir.

Hükümet'e göre, 13 Aralık 1995 saat sabah dört sularında Ümraniye Cezaevi'nin D-5 ve D-6 koğuşunda kalan mahkumlar sözkonusu koğuşların ana kapısını kırarak cezaevi koridorlarına çıkmışlardır.

Ümraniye Cezaevi Jandarma Koruma Bölük Komutanı derhal bir durum değerlendirmesi yaparak Cumhuriyet Savcısı ve İçişleri Bakanlığı'na durum hakkında bilgilendirmiştir. Tutuklular, koğuşlarda bulunan ranza, masa, dolap ve sıhhi tesisat boruları gibi

malzemelerden yaptıkları demir çubuklarla olay yerinde bulunan infaz koruma memurları ve jandarmalara saldırarak yaralanmalarına sebebiyet vermişlerdir.

İnfaz koruma memurları ve jandarmalar takviye kuvvet beklemek amacıyla geri çekilmişlerdir. Tutuklular kapılardan birçoğunu kırmışlar, bu arada başka tutuklular da saldırılara katılmıştır.

Saat 19:45 sularında, tutuklular tarafından rehin alınan iki infaz koruma memuru güvenlik güçlerince kurtarılmıştır. Akabinde teslim ol çağrısı yapılarak tutuklulardan on dakika içinde koğuşlarına dönmeleri istenmiştir.

Tutuklular bu uyarıları dikkate almadığından, güvenlik güçleri birinci kattan binaya girmişlerdir. Kurulan çeşitli barikatların tutuklular tarafından kaldırılmaması neticesinde Saat 21:35'te gözyaşartıcı bomba kullanılmıştır. Tutuklular C blokta yer alan 4, 8, 9 ve 10. koğuşları ve D bloğunda bulunan bir çok koğuşu ateşe vermişlerdir.

Güvenlik güçleri C bloğunun girişine kurulan barikadı aşmışlardır. Bu esnada tazyikli su da kullanılmıştır.

Devamında güvenlik güçleri zemin kata inmişlerdir. Güvenlik güçleri 14 Aralık 1995 sabahı saat dört sularında D-1 ve D-2 koğuşlarına girerek tutuklulardan birçoğunu etkisiz hale getirmeye muvaffak olmuşlardır. Bu esnada diğer tutuklular C-3 koğuşunun girişine yeni bir barikat kurmaktaydılar.

Jandarmalar, tutukluların bereleyici aletlere sahip olduğunu ve saldırıya geçme hazırlığında olduklarını farketmişlerdir. Bu nedenle güvenlik güçlerinin komutanı operasyonun derhal durdurulması emrini vermiştir.

İçişleri Bakanlığı 15 Aralık 1995 tarihinde İnsan Hakları Derneği avukatlarına yönelik bir çağrıda bulunmuştur. Avukatlar, tutukluların geriye kalanıyla görüşmeler yapmış ve sözkonusu tutuklular isyana son vermişlerdir.

Üsküdar Savcılığı'na bağlı üç savcı bu olaya ilişkin bir tutanak hazırlamıştır. Sözkonusu savcılar ayrıca otuz üç tutuklunun ifadelerini almışlardır.

B. 4 Ocak 1996 olayları

Tutuklu başvuranlara göre, güvenlik güçleri bu tarihte kendilerine hiçbir sebep olmamasına rağmen yeniden saldırmışlardır. Altmışa yakın tutuklu ağır biçimde yaralanmıştır. Yaralanan tutuklular Haydarpaşa ve Bayrampaşa Hastaneleri'ne sevk edilmişlerdir.

Hükümet'e göre tutuklular 4 Ocak 1996 tarihinde, düzenli olarak yapılan sayım işlemine mukavemet etmişlerdir. Ümraniye Cezaevi Yönetimi, Jandarmaların yardımıyla genel arama yapılması yoluna gitmiştir. Jandarmalar koridorlarda gerekli önlemleri aldığı esnada B-1, C-1 ve koğuşunda bulunan mahkumlar kapıları tuttarak demir çubuklar, cam ve beton parçalarıyla saldırıya başlamışlardır.

Jandarmalar, yatak ve çekmecelerle kurulan barikadı aşmaya çalışmışlardır. Bu kargaşa sırasında C-1 koğuşunun mahkumları bir jandarmayı rehin almışlardır. Jandarma Bölük

Komutanı C-9 koğuşundan sorumlu birliği takviye olarak C-1 koğuşuna göndermiştir. Barikat yıkılarak, rehin alınan jandarma kurtarılmış ve isyancılar kontrol altına alınmışlardır.

Olaylar esnasında kırk beş tutuklu ve yirmi bir jandarma yaralanmıştır.

Tüm yaralılar Haydarpaşa Askeri Hastanesi ve Bayrampaşa Devlet hastanesi'ne sevk edilmişlerdir. Tutuklulardan Orhan Özen, Abdülmecit Seçkin, Rıza Boybaş ve Gültekin Beyhan aldıkları yaralar sonucu yoğun bakım servisinde yaşamlarını yitirmişlerdir.

Akabinde, cezaevinde arama yapılmıştır. Yapılan aramalarda, B-1 koğuşunda, iki tanesi siyah bir tanesi kestane renginde olmak üzere üç adet erkek peruğu, yasadışı bir örgüte ait bir adet bayrak, üzerine orak çekiç amblemi çizilmiş kırmızı bir giysi, üzerine muhtelif sloganlar yazılmış bir bez parçası, bir kilogram yağlı boya, yasadışı bir örgüt adına düzenlenmiş yardım makbuzları ve yaklaşık bir metre boyunda demir bir sopa ele geçirilmiştir. C-1 koğuşunda ise ranza ve pencerelerden sökülmüş on iki adet demir sopa, kalorifer tesisatından sökülmüş beş adet demir boru ve yasadışı bir örgüte ait birkaç bayrak ve pankart ele geçirilmiştir.

C. Adli koğuşurmalar

Üsküdar Savcısı («savcı») güvenlik güçleri hakkında kasten adam öldürme, darp ve yaralanmaya sebebiyet vermekten, tutuklular hakkında ise cezaevi yönetimine karşı isyana kalkışma suçundan muhtelif soruşturmalar açmıştır.

1. Devlet görevlileri aleyhinde açılan soruşturmalar

29 Şubat 1996 tarihinde 4 Ocak 1996 tarihinde meydana gelen olaylara ilişkin olarak Cumhuriyet Başsavcılığı, konunun jandarma ve polislerle ilgili olması nedeniyle Memurin Muhakemat Kanunu hükümleri gereğince yetkisizlik kararı vererek dosyayı İstanbul Valiliği İl İdare Kurul'una göndermiştir. Bu prosedürün akıbeti bilinmemektedir.

1 Mart 1996 tarihinde Savcılık, cezaevi yöneticileri ve infaz koruma memurları hakkında 13-15 Aralık 1995 ve 4 Ocak 1996 tarihlerinde meydana gelen olaylarda kasten adam öldürme, yaralanmaya sebebiyet verme ve görevi suistimal etme iddialarına ilişkin olarak takipsizlik kararı vermiştir. Savcı bu türden eylemlerin jandarmaların görev sahasına girmesi ve sözkonusu kişilerin operasyona katılmamış olmaları sebebiyle bu karara varmıştır.

Kadıköy Ağır Ceza Mahkemesi 24 Mayıs 1996 tarihinde 1 Mart 1996 tarihli karara karşı yapılan itirazı reddetmiştir. Bu karar 29 Mayıs 1996 tarihinde ilgililere tebliğ edilmiştir.

2. Tutuklular hakkında yürütülen soruşturmalar

Savcı 29 Şubat 1996 tarihinde Aralık 1995'te meydana gelen olaylarla ilgili olarak 208 tutuklu hakkında cezaevi yönetimine isyan gerekçesiyle Üsküdar Asliye Ceza Mahkemesi'ne bir iddianame sunmuştur. 4 Ocak 1996 tarihinde meydana gelen olaylarla ilgili olduğu gözlenen 1 Mart 1996 tarihli bir başka iddianame ise daha sonra adigeçen iddianame ile birleştirilmiştir.

22 Aralık 2000 tarihinde, 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenen suçlara ilişkin şartla salıverilmeye, dava ve cezaların ertelenmesine dair 4616 sayılı kanun kabul edilmiştir.

22 Aralık 2003 tarihinde Asliye Ceza Mahkemesi, bu yasayla getirilen düzenlemeler uyarınca davanın kesin hükme bağlanmasının beş yıl ertelenmesine karar vermiştir. Söz konusu düzenlemede bu süre içerisinde herhangi bir suç işlenmesi durumunda ilgililerin herbiri için dosyanın yeniden açılacağı belirtilmiştir.

D. Diğer ilgili belgeler

1. Ölü şahıslarla ilgili belgeler

Üç tutuklunun ölü muayeneleri hastanede Savcı, doktor ve bir asistan huzurunda gerçekleştirilmiştir. Bu tarihe ait tutanaklarda, Orhan Özen, Abdülmecit seçkin ve Rıza Boybaş'ın vücutlarının muhtelif yerlerinde lezyonların bulunduğu belirtilmiştir. Otopsiler izleyen gün gerçekleştirilmiştir.

Gültekin Beyhan 11 Ocak 1996 tarihinde yoğun bakım servisinde yaşamını yitirmiştir. Aynı gün tutulan ölü muayene tutanağında ceset üzerinde bir çok lezyona rastlandığı belirtilmiştir. Otopsi aynı gün gerçekleştirilmiştir.

12 Ocak 1996 tarihinde İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü otopsi raporlarını yayımlamıştır. Yukarıda adıgeçen dört kişiye ilişkin otopsi raporlarında ölüm nedeni olarak kafatası travmasına bağlı lezyonların neden olduğu beyin kanaması olarak belirtilmiştir.

2. Yaralı şahıslarla ilgili belgeler

a) 13-15 Aralık 1995 tarihlerinde meydana gelen olaylara ilişkin

Cezaevi Kurumu doktoru tarafından Oktay Karataş'a ilişkin olarak hazırlanmış bir belgede ilgilinin vücudunda bir çok lezyon ve ize rastlandığı ve ilgilinin 14-19 Aralık 1995 ve 22 Aralık - 4 Ocak tarihleri arasında hastanede kaldığı belirtilmektedir.

Dosyada, güvenlik güçlerine yahut tutuklulara ilişkin başka hiçbir rapor yer almamaktadır.

b) 4 Ocak 1996 tarihinde meydana gelen olaylara ilişkin

Acil servisin aynı gün yaptığı müdahaleleri müteakip birçok tutuklu hastaneye kaldırılmıştır. Bu şekilde, Muharrem Karadeniz, Metin Şimşek, rasim Öztaş, Çetin Dönmez ve Savaş Kırca 8 Ocak 1996 tarihine kadar hastanede kalmışlardır.

Turan Ada, Mustafa Gök, Asım Özdemir, Haydar Özdemir, Halil Önder, Akın Olgun, Ali Rıza Demir,, Oktay Yıldırım, Mustafa Atalay ve İzzet Çetin 12 Ocak 1996 tarihine kadar hastanede kalmışlardır.

Metin Turan 13 Ocak 1996 tarihine kadar, Süleyman Acar 16 Ocak 1996 tarihine kadar, Cengiz Çalıkoparan ve Akın Durmaz ise 26 Ocak tarihine kadar hastanede kalmışlardır.

Bu şahıslara ilişkin raporlarda birçok lezyon ve izlere rastlanıldığı belirtilmiştir.

Üsküdar Adli Tıp Enstitüsü tarafından 16 Şubat 1996 tarihinde hazırlanan raporlarda aynı şahıslara ait tıbbi dosyalara göre geçici süreyle iş göremez durumda oldukları belirtilmektedir. Bu raporlara göre Çetin Dönmez bir gün süresince iş göremez durumda iken MetinTuran ve Mustafa Atalay için bu süre kırk beş gün olarak değerlendirilmiştir.

Yukarıda adıgeçen şahısların geriye kalanına ilişkin iş göremezlik süreleri ise yedi ila on gün arasında değişmektedir.

Güvenlik güçlerine gelince; olay günü askeri hastanenin acil servisi tarafından on jandarmaya ilişkin olarak hazırlanan raporlarda, ilgililerin vücutlarında birçok lezyona rastlanıldığı belirtilmekte ve yapılan tıbbi müdahaleler özetlenerek sözkonusu askerlerden bazılarının hastaneye yatırılması tavsiye edilmektedir.

13 Şubat 1996 tarihinde yukarıda adıgeçen on jandarmanın da aralarında olduğu yirmi jandarmaya ilişkin hazırlanan tıbbi raporlarda çeşitli lezyonların varlığına işaret edilmekte ve üç ila on gün arasında değişen işgöremezlik raporları verildiği belirtilmektedir.

HUKUK AÇISINDAN

I. AİHS’NİN 2. MADDESİNİN İHLALİ İDDİASINA İLİŞKİN

Başvuranlar, Mehmet Özen, Elif Özen, Selim Seçkin, Sultan Seçkin, Salih Boybaş, Hasan Boybaş, Şehzade Öztürk, Hamayıl Beyhann ve Zülfü Beyhan olayların meydana geldiği dönemde tutuklu bulunan müteveffalar Orhan Özen, Abdülmecit Seçkin, Rıza Boybaş ve Gültekin Beyhan’ın yakınlarıdır. Adıgeçen başvuranlar, yakınlarının 4 Ocak 1996 tarihinde meydana gelen olaylar esnasında maruz kaldıkları şiddet sonucunda yaşamlarını yitirdiklerini iddia etmektedirler.

Cezaevi Kurumu’nda çıkan isyanı öne çıkaran Hükümet, bu isyanın bastırılabilmesi için güvenlik güçlerinin kuvvete başvurmalarının AİHS’nin 2 § 2 maddesinin c) bendine uygun olarak zorunlu hale geldiği kanaatindedir. AİHM’nin dikkatini, yetkililer tarafından hiçbir ateşli silaha başvurmadağı hususuna çeken Hükümet, bu durumun üzüntü verici dört ölümün meydana gelmiş olmasına rağmen yetkililerin yaşam hakkına saldırma niyetinde olmadıklarının delili olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında ayrıca dava olayları ve cezaevi personelinin ve güvenlik güçlerinin aldığı yaralar kuvvete başvurma zorunlu olduğunu kanıtlamaktadır.

Başvuranlar, olayların ve sorumlularının ortaya çıkarılmasını sağlayacak uygun bir soruşturmanın yapılmadığını ileri sürmektedirler.

A. 2. Maddenin esası bakımından

AİHM, 4 Ocak 1996 tarihinde Ümraniye Cezaevinde tutuklularla infaz koruma memurları ve güvenlik güçlerini karşı karşıya geldiği, dört tutuklunun ölümüyle sonuçlanan çatışmaların meydana geldiği hususunda tarafların hemfikir olduğunu gözlemlemektedir.

AİHM, bu olayları oluşturan şartlarla ilgili olarak 2. maddenin 2. paragrafının c) bendi gözonüne alındığında isyanın çıkış nedeni ne olursa olsun infaz koruma memurları ve jandarmaların saldırıya uğramış olmaları ve aralarından birçoğunun yaralanmış olması nedeniyle güvenlik güçlerinin tepkisi meşru olarak addedileceği kanaatindedir (*Ceyhan Demir ve diğerleri – Türkiye*, no: 34491/97, § 97, 13 Ocak 2005).

Buna karşın, tamamı gözönüne alındığında 2. maddenin ikinci paragrafında hangi hallerde kasten öldürmeye izin verildiği hususu tanımlanmamış olup, yalnızca hangi hallerde gayr-i kasti bir tarzda ölüme neden olabilecek kuvvete başvurulabileceği belirtilmiştir. “kesin zorunluluk” teriminin kullanılması normal olarak AİHS’nin 8 ila 11. maddelerinin 2. paragrafında ifade bulan “demokratik bir toplumda zorunlu olan” kuralı uyarınca devletin müdahalesinin gerekli olup olmadığının belirlenmesi noktasında daha katı ve zorlayıcı bir zorunluluk kriterinin uygulanması gerektiğini ima eder. Bilhassa da kuvvete başvurma 2. maddenin 2 a) ila c) bendlerinde sözü edilen amaçların gerçekleştirilmesiyle sıkı biçimde orantılı olmalıdır. Demokratik bir toplumda bu uygulamanın önemini kabul eden AİHM bir görüşe varmak amacıyla, özellikle de öldürücü gücün bilinçli bir şekilde kullanıldığı ölümlü olayları son derece dikkatli bir biçimde incelemeli ve yalnızca kuvvete başvuran devlet görevlilerinin eylemlerini değil; bilhassa sözkonusu eylemlerin hazırlanışı ve kontrolü olmak üzere dava koşullarının tamamını dikkate almalıdır (*McCann ve diğerleri – Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995 tarihli karar, *Güleç - Türkiye*, 27 Temmuz 1998 tarihli karar, § 71, ve *Oğur – Türkiye*, no: 21594/93, § 78).

Bu unsurların değerlendirilmesi için, AİHM “her türlü makul şüphenin ötesinde” kanıt ilkesine müracaat etmektedir. Bu türden bir kanıt yeterince ciddi, belirli, tutarlı ve itiraz edilmemiş bir göstergeler demeti yahut karineler demetinden kaynaklanabilir. (bkz. diğerleri arasında, *Seyhan – Türkiye*, no: 33384/96, § 77, 2 Kasım 2004).

İçhukuk çerçevesiyle ilgili olarak AİHM, başvuranların sözkonusu operasyon bağlamında, güvenlik güçlerinin bilgi ya da eğitim yetersizliği yahut uygun emir verilmemesi nedeniyle görevlerini icra etme noktasında belirsizliğe düştükleri yönünde bir iddiada bulunmadıklarını derhal kaydetmektedir (*Perk ve diğerleri – Türkiye*, no: 50739/99, § 60, 28 Mart 2006).

AİHM ilke olarak, çatışmalara katılan güvenlik güçlerinin profesyonel eğitim aldıklarını ve bu türden olaylara karşı koymak üzere yetiştirilmiş olduklarını varsaymaktadır (*Ceyhan Demir*, adigeçen, § 98). AİHM, güvenlik güçlerinin hiçbir surette ateşli silahlara başvurmadığını ve gözyaşartıcı bomba ve hatta basınçlı su kullanarak cezaevi kurumlarına ilişkin direktife uygun bir biçimde hareket ettiğini tespit etmektedir.

Yukarıda incelenen koşulları gözönünde bulunduran AİHM elinde bulunan unsurların ışığında, mevcut davada isyanı bastırmak için kullanılabilecek başka türde imkanların bulunup bulunmadığı noktasında yorum yapmasının zorunlu olmadığı kanaatindedir. Bu bakımdan, AİHM’nin görevi, kendi durum değerlendirmesini güvenlik güçlerinin durum değerlendirmesinin yerine koyarak felç edici el bombası gibi etkisiz hale getirici başka araçların kullanılmasını empoze etmekten ibaret değildir. Şüphesiz, eğer ölüme yol açmaya müsait yöntemlerin daha da sınırlandırılması isteniyorsa bu türden imkanların kullanımına yaygınlık kazandırılması gerekir. Bununla birlikte, bir davanın şartları dikkate alınmaksızın bir ilke zorunluluğu tesis edilmesi halinde devlete ve yasaların uygulanmasından sorumlu devlet görevlilerine gerçekçi olmayan bir yük yüklenmiş olacaktır. İnsan doğasının öngörülemez nitelikte oluşu gözönüne alındığında, bu görevliler kendi hayatlarını ve başkalarının hayatını tehlikeye atmaya zorlanmış olacaktırlar (bkz. *mutatis mutandis*, *Andronicou ve Constantinou – Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti*, 9 Ekim 1997, § 192).

Mevcut davada AİHM, sözkonusu dört tutuklunun isyana aktif olarak katıldıklarını ya da güvenlik güçlerine saldırdıklarını somut bir biçimde ortaya koyacak herhangi bir dosya unsuru bulunmaması nedeniyle kuvvete başvurma gerekliliğini ve orantısallığını değerlendirmenin imkansız olduğunu tespit etmektedir.

Bununla beraber AİHM, cezaevi kurumlarında potansiyel olarak şiddetin varolduğu, tutukluların itaatsizliğinin kısa sürede bir isyana dönüşebileceği ve bunun sonucunda da güvenlik güçlerinin müdahalesinin zorunlu hale gelebileceği olgularını gözardı edemez. AİHM, mevcut davada güvenlik güçlerinin isyanı bastırmak için gözyaşartıcı gaz, tazyikli su ve cop gibi uygun imkanlara başvurarak kayda değer bir tarzda hareket ettiklerinin altını çizmektedir. Cezaevi kurumlarına yönelik direktifte izin verilmesine rağmen – kuşkusuz son çare olarak – güvenlik güçleri makul imkanlara başvurarak ateşli silah kullanma yoluna gitmemişlerdir.

Böylesi durumlarda, kullanılan gücün sorumluluğunun ve orantısallığının belirlenmesi bakımından, alınan önlemlere ilişkin bağımsız bir denetim biçimi talep edilmektedir (bkz. sözgelimi *Kaya –Türkiye*, 19 Şubat 1998 tarihli karar, ve *mutatis mutandis*, *Satık ve diğerleri – Türkiye*). Ancak bu mesele 2. maddenin usulüne ilişkin bir meseledir.

Sonuç olarak, güvenlik güçleri arasında bulunan yaralıların sayısı durumun katı bir biçimde kuvvete başvurulmasını gerektirecek surette ciddiyet arzettiğini göstermektedir. Diğer yandan AİHM, meydana gelen olaylar hakkında varsayımda bulunmaksızın, isyan esnasında yahut isyanın bastırılması için yapılan operasyon esnasında yaşanan kargaşa ortamında farklı olayların da cereyan etmiş olabileceğini hatırd tutmalıdır.

Yukarıda yapılan değerlendirmeler gözönüne alındığında AİHM mevcut davada, sözgelimi “isyanın bastırılması” ve / veya “herkesin şiddete karşı korunması” gibi bir amaç uğruna orantısız güç kullanımında bulunulduğunu “her türlü makul şüphenin ötesinde” ortaya koyabilecek durumda değildir (bkz. *mutatis mutandis*, *Perk ve diğerleri*, § 73).

Bu nedenle AİHM, sözkonusu ölümlerle ilgili olarak devletin sorumluluğu bulunduğuna hükmedemez. Dolayısıyla, bu bakımdan 2. madde ihlal edilmemiştir.

B. 2. Maddenin usulü bakımından

AİHS’nin 2. maddesinin icbar ettiği yaşam hakkını koruma yükümlülüğü ile devletin, 1. maddeden doğan, kendi hukukuna tabi herkese AİHS’de tanımlanmış hak ve özgürlükleri tanıma genel ödevi, kuvvete başvurma insan ölümüne yol açması durumunda soruşturmanın etkin bir biçimde yürütülmesini gerektirir ve ister (bkz. adigeçen, *McCann ve diğerleri*, § 161, ve adigeçen *Kaya*, § 105).

Yaşam hakkının usul bakımından korunması, devlet görevlilerinin öldürücü güç kullanımı sonucunda hesap verme yükümlülüğünün olmasını gerektirir. Devlet görevlilerinin eylemleri, sözkonusu koşullarda kuvvete başvurma meşru olup olmadığının belirlenmesini (bkz. *Kaya*, adigeçen, § 88) ve sorumluların tespit edilerek cezalandırılmasını (bkz., özellikle *Oğur*, adigeçen, § 88) sağlayacak nitelikte bağımsız ve kamusal bir soruşturmaya tabi tutulmalıdır. Burada sözkonusu olan sonuç alma yükümlülüğü değil çaba gösterme yükümlülüğüdür. Yetkili makamlar ellerinde bulunan imkanları kullanarak sözkonusu olaylara yönelik makul tedbirler almış olmalıdırlar. Bir soruşturmada ölüm nedeninin ve sorumluların tespit edilmesi kabiliyetini zayıflatan herhangi bir eksiklik oluşması, bu hukuki kurala uygunluğu tehlikeye atar. İvedilik ve makul özen gerekliliği bu bağlamda zımnen mevcuttur (bkz., diğerleri arasında, *McKerr – Birleşik Krallık*, no: 28883/95, §§ 113-114).

Mevcut davada, soruşturmayı yürütmekle sorumlu yetkili makamlar tarafından yapılan çalışmalar konusunda bir itiraz mevcut değildir. Savcılık nezaretinde muhtelif soruşturmalar açılarak ifadeler alınmış ve otopsiler gerçekleştirilmiştir.

Bununla beraber, AİHM elindeki unsurların tümünü dikkate aldığına, ulusal makamların yeterli bir ivedilik ve makul bir özen gösterdikleri kanaatinde değildir.

Herşeyden önce, güvenlik güçlerine ilişkin prosedür muhakemat-ı memurin kanunu uyarınca *ratione materiae* görevsizlik kararı alınarak İstanbul Valiliği İl İdare Kurulu'na aktarılmıştır.

Bu prosedürün sonucunun henüz bilinmemesine karşın AİHM, bu organlar tarafından yürütülen bir çok soruşturmanın ciddi kuşklara sebebiyet verdiği ve yürütme organından bağımsız olmadığı hükmüne vardığını hatırlatmaktadır (sözgelimi, *Güleç*, adigeçen, §§ 79-81, ve *Oğur*, adigeçen, §§ 91-92, *Kılıç – Türkiye*, no: 22492/93, § 72, ve *Satık ve diğerleri*, § 60). Hiçbir unsur, adigeçen kurul tarafından derinliğine bir soruşturma yürütüldüğüne işaret etmemekte ve ilgililerin sözkonusu kurul tarafından mahkemeye çıkarıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu şekilde soruşturmalara son verilmiştir (karşılaştırınız *Ay – Türkiye*, no: 30951/96, § 62, 22 Mart 2005).

Kadıköy Ağır Ceza Mahkemesi infaz koruma memurları hakkında operasyonlara katılmadıkları gerekçesiyle takipsizlik kararı vermiştir.

AİHM, yetkili makamların sözkonusu olaylar esnasında karşı karşıya kaldıkları zorlukların bilincindedir. Bununla beraber AİHM, İl İdare Kurulunca yapılan soruşturmanın bağımsız organlar tarafından derinliğine ve sorumluların tespit edilerek cezalandırılmasını sağlayacak bir biçimde yürütüldüğü konusunda hiçbir unsura sahip değildir (*Güleç*, adigeçen, § 82). Sonuç olarak AİHM, 2. maddenin usul bakımından ihlal edildiği hükmüne varmıştır.

AİHS'NİN 3. MADDESİNİN İHLALİ İDDİASI HAKKINDA

AİHS'nin 3. maddesine atıfta bulunan tutuklu başvuranlar Aralık 1995 ve 4 Ocak 1996 olayları sırasında güvenlik güçleri tarafından dövüldüklerini ancak bunun ardından uygun tıbbi tedavi görmediklerini iddia etmektedirler.

Hükümet bizzat ilgililerin tutum ve davranışları sebebiyle kuvvete başvurmanın zorunlu hale geldiğini ifade etmektedir. Güvenlik güçleri ve infaz koruma memurlarından birçoğunun tutuklular tarafından yaralanmış olması olayların ciddiyetini ve isyanı durdurmak amacıyla yapılan müdahalelerin zorunluluğunu açıkça göstermektedir. AİHS, terörizmle ya da organize suçla mücadele gibi en zor koşullarda dahi işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlerden men eder. 3. madde bu konuda hiçbir sınırlama öngörmemekte ve 15 § 2. madde toplum hayatını tehdit eden kamusal tehlike halinde dahi hiçbir istisnaya yer vermemektedir (*Selmouni - Fransa*, no: 25803/94, § 95).

Özgürlüğünden mahrum bir kimseye karşı, fiziki güç kullanımı gerektirmeyen bir davranışı sonucunda fiziki güç kullanılması insanlık onuruna karşı yapılmış bir saldırdır ve ilke olarak 3. maddeyle güvence altına alınmış hakkın ihlalini teşkil eder (*Selmouni – Fransa*, § 99, *Tekin - Türkiye*, 9 Haziran 1998 tarihli karar, §§ 52 ve 53).

Benzer durumlarda, mağdurun iddialarıyla ilgili bir kuşku mevcut ise, ancak bu iddialar tıbbi kanıtlarla temellendirilmişse, kuşku doğuran olayları delilleriyle birlikte ortaya koyarak yaralanmaların kaynağına ilişkin makul bir izahta bulunmak Hükümet'e düşer (bkz., diğerleri arasında, *Tekin*, adigeçen, §§ 52 ve 53, *Altay – Türkiye*, no: 22279/93, § 50, 22 Mayıs 2001, ve *Esen – Türkiye*, no: 29484/95, § 25, 22 Temmuz 2003).

AİHM, uygun tıbbi tedavi yapılmamasına ilişkin yapılan şikayette başvuranların iddialarını destekleyecek herhangi bir kanıt sunmadıklarını gözlemlemektedir. Öte yandan, başvuranların çoğunluğu uzun sayılabilecek bir süre boyunca hastanede kalmıştır. AİHM, şikayetin bu bölümünde 3. maddenin ihlal edildiğine ilişkin hiçbir delil sunulmadığı sonucuna varmıştır.

Sözde lezyonlara ilişkin olarak herhangi bir delil ya da delil başlangıcı sunamayan başvuranlarla ilgili olarak elindeki mevcut unsurları gözönünde bulunduran AİHM, sözkonusu başvuranların iddia edilen nitelikte bir muameleye maruz kalmadıkları ya da en azından 3. maddeye konu olabilecek düzeyde ciddiyet arzeden bir muamele görmedikleri kanaatindedir (*Labita – İtalya*, no:26772/95, § 120).

Diğer başvuranlar için ise durum farklıdır. Bu kişilere ilişkin tıbbi raporlarda, sözkonusu kişilerin vücutlarının çeşitli yerlerinde birçok lezyona rastlandığı belirtilmiştir. Bu kişilerin durumu AİHM nezdinde sözkonusu ciddiyet düzeyine erişmiştir. Öte yandan bu başvuranların vücutlarında rastlanan lezyonların yukarıda bahsedilen olaylar sırasında gerçekleştiği noktasında hiçbir itirazda bulunulmamıştır.

Bununla beraber AİHM, cezaevi kurumlarında potansiyel olarak şiddetin varolduğunu, ve tutukluların itaatsizliğinin kısa sürede bir isyana dönüşebileceğini ve bunun neticesinde de güvenlik güçlerinin müdahalesinin zorunlu hale gelebileceğini gözardı edemez. AİHM, mevcut davada güvenlik güçlerinin isyanı bastırmak için gözyaşartıcı gaz, basınçlı su ve cop gibi uygun araçlara başvurarak kayda değer bir tarzda hareket ettiklerinin altını çizmektedir. Cezaevi kurumlarına yönelik direktifte izin verilmesine rağmen – kuşkusuz son çare olarak – güvenlik güçleri ateşli silah kullanma yoluna gitmemişlerdir. AİHM, sözkonusu olaylarda alınmış önlemlere ilişkin olarak yetkili makamlara hiçbir eleştiride bulunamaz.

Sonuç olarak, güvenlik güçleri arasında bulunan yaralıların sayısı durumun sert biçimde kuvvete başvurulmasını gerektirecek surette ciddiyet arzettiğini göstermektedir.

Sonuç olarak AİHM, mevcut davanın özel koşullarında, Aralık 1995 tarihinde meydana gelen olaylarda Oktay Karataş'a, 4 Ocak 1996 tarihinde meydana gelen olaylarda ise Muharrem Karadeniz, Rasim Öztaş, Metin Şimşek, Çetin Dönmez, Savaş Kırca, Turan Ada, Mustafa Gök, Asım Özdemir, haydar Özdemir, Halil Önder, Akın Olgun, Ali Rıza Demir, Oktay Yıldırım, Mustafa Atalay, İzzet Çetin, Metin Turan, Süleyman Acar, Cengiz Çalıkoparan ve Akın Durmaz'a ilişkin olarak 3. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

Bununla beraber, benzer koşullarda alınan önlemlerin bir tür bağımsız denetime tabi tutularak kullanılan gücün sorumluluğunun ve orantısallığının tespit edilmesi gerekirdi (*Satık ve diğerleri*, adigeçen, § 58).

Mevcut davada AİHM, Savcılık tarafından güvenlik güçleri hakkında darp ve yaralama suçundan ceza soruşturması açıldığını tespit etmektedir. Savcılık jandarmalarla ilgili olarak, Memurin Muhakemat Kanunu hükümleri uyarınca *ratione materiae* görevsizlik kararı vererek dosyayı İstanbul Valiliği İl İdare Kurul'una göndermiştir.

Bu prosedürün sonucu AİHM tarafından bilinmemesine karşın Hükümet tıbbi raporlarda belirtilen yara izlerinin kaynağını açıklayacak, kullanılan gücün sorumluluğunu belirleyerek orantısallığını değerlendirecek nitelikte bir araştırma yapıldığına ilişkin belgeler sunamamıştır (bkz. *mutatis mutandis*, *Gültekin ve diğerleri – Türkiye* ,no: 52941/99, § 39, 31 Mayıs 2005, *Asenov ve diğerleri – Bulgaristan*, 28 ekim 1998, § 102).

Devletin gerçek olayları ortaya koyarak yukarıda belirtilen kriterlere cevap vermek amacıyla etkin bir soruşturma yürütmediği mevcut davadakine benzer koşullarda AİHM, devletin 3. madde anlamında yukarıda adıgeçen kişilere ilişkin sorumluluğundan muaf tutulamayacağı kanısındadır.

Bu nedenle AİHM bu bakımdan AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

AİHS'NİN 6 VE 13. MADDELERİNİN İHLALİ İDDİASI HAKKINDA

AİHS'nin 6 ve 13. maddelerine atıfta bulunan başvurular, şikayetleri ile ilgili bir soruşturma yapılmadığından ve bu konuda bir başvuru imkanı bulunmadığından yakınmaktadırlar.

Hükümet, iç hukukta başvuruların şikayetlerini iletebilecekleri başvuru imkanlarının mevcut olduğunu belirtmektedir.

Şikayetlerin sunuluşunu ve 2. ve 3. maddelere ilişkin sonuçlarını dikkate alan AİHM, AİHS'nin 6 ve 13. maddeleri bakımından farklı hiçbir sorun bulunmadığı kannatindedir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK, AİHM OYBİRLİĞİYLE;

1. Orhan Özen, Abdülmecit Seçkin, Rıza Boybaş ve Gültekin Beyhan'ın ölümlerine ilişkin olarak AİHS'nin 2. maddesinin esas bakımından *ihlal edilmediğine*;

2. Adıgeçen kimselerin ölümüne ilişkin olarak AİHS'nin 2. maddesinin usul bakımından *ihlal edildiğine*;

3. Aralık 1995 olayları esnasında Oktay Karataş'a ilişkin olarak ve 4 Ocak 1996 tarihinde meydana gelen olaylar sırasında ise Muharrem Karadeniz, Metin Şimşek, Rasim Öztaş, Çetin Dönmez, Savaş Kırca, Turan Ada, Mustafa Gök, Asım Özdemir, Haydar Özdemir, Halil Önder, Akın Olgun, Ali Rıza Demir, Oktay Yıldırım, Mustafa Atalay, İzzet Çetin, Metin Turan, Süleyman Acar, Cengiz Çalıkoparan ve Akın Durmaz'a ilişkin olarak AİHS'nin 3. maddesinin usul bakımından *ihlal edildiğine*;

4. Mevcut kararın birinci bölümünün ekinde adıgeçen diğer başvuranlara ilişkin olarak AİHS'nin 3. maddesinin *ihlal edilmediğine*;

5. AİHS'nin 6 ve 13. maddeleri yönünden farklı herhangi bir *sorun bulunmadığına*;

karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AIHM'nin iç tüzüğünün 77 §§ 2. ve 3. maddelerine uygun olarak 21 Aralık 2006 tarihinde yazıyla bildirilmiştir.

EK

BAŞVURANLARIN LİSTESİ

I. OLAYLARIN MEYDANA GELDİĞİ DÖNEMDE TUTUKLU BULUNAN BAŞVURANLAR

1. Kemal GÖMİ, 1969 Mardin doğumlu.
2. Cengiz ÇALIKOPARAN, 1968 Tekirdağ doğumlu.
3. Akın DURMAZ, 1962 Uşak doğumlu.
4. Oktay KARATAŞ, 1962 Ardahan doğumlu.
5. Turan ADA, 1964 Sivas doğumlu.
6. Metin TURAN, 1967 Trabzon doğumlu.
7. Serdar KARAÇELİK, 1971 Hınıs doğumlu.
8. Süleyman METİN, 1956 Sivas doğumlu.
9. Asım ÖZDEMİR, 1967 Kars doğumlu.
10. Çetin DÖNMEZ, 1971 Tokat doğumlu.
11. İbrahim Halil ŞAHİN, 1968 Şanlıurfa doğumlu.
12. Mustafa ATALAY, 1956 Uşak doğumlu.
13. Mustafa GÖK, 1966 Kayseri.
14. Ağa YILDIRIM, 1971 İstanbul doğumlu.
15. Sezgin ÇELİK, 1966 İstanbul doğumlu.
16. Kenan TANDOĞAN, 1973 Bingöl doğumlu.
17. İzzet ÇETİN, 1974 Sivas doğumlu.
18. Haydar ÖZDEMİR, 1965 Gönen doğumlu.
19. Serdar YILDIRIM, 1970 Erzincan doğumlu.
20. İbrahim ERLER, 1972 Ordu doğumlu.
21. Nurettin ASLAN, 1965 Tunceli doğumlu.
22. Erdal KOÇ, 1970 İstanbul doğumlu.
23. Ümit GÜNGER, 1972 Artvin doğumlu.
24. Halil ACAR, 1973 Gebze doğumlu.
25. Halil ÖNDER, 1970 Adana doğumlu.
26. İbrahim YERLİKAYA, 1972 Sivas doğumlu.
27. Erol ARIKAN, 1962 Balıkesir doğumlu.
28. Kazım ARSLAN, 1955 Sivas doğumlu.
29. Süleyman ACAR, 1962 Örencik doğumlu.
30. Savaş KIRCA, 1975 İzmir doğumlu.
31. İsmail BAHADIR, 1972 Kütahya doğumlu.
32. Ali Rıza DEMİR, 1973 Adıyaman doğumlu.
33. Barış PEHLİVAN, 1976 İstanbul doğumlu.
34. Malik KOPARAN, 1964 Samsun doğumlu.
35. İbrahim DALKAYA, 1966 Malatya doğumlu.
36. Rasim ÖZTAŞ, 1963 Elazığ doğumlu.
37. Feridun Yücel BATU, 1968 Antalya doğumlu.
38. Serdar ADALI, 1968 Tunceli doğumlu.
39. İsmail TOPKAYA, 1969 Kars doğumlu.
40. Ahmet ÖZDEMİR, 1970 Sivas doğumlu.
41. Ahmet GENÇ, 1974 Bayburt doğumlu.

42. Metin ŞİMŞEK, 1976 Sivas doğumlu.
43. Muharrem KARADENİZ, 1973 Sivas doğumlu.
44. Serhat AKTUĞ, 1970 Eskişehir doğumlu.
45. Levent NEVRUZ, 1974 Sivas doğumlu.
46. Akın OLGUN, 1975 Sivas doğumlu.
47. Ergül ACAR, 1972 Tunceli doğumlu.
48. Oktay YILDIRIM, 1974 Bayburt doğumlu.
49. Sadık EROĞLU, 1965 Malatya.

II. MAKTÜLLERİN YAKINI OLAN BAŞVURANLAR

50. Mehmet ÖZEN, Tunceli’de ikamet etmektedir.
51. Elif ÖZEN, Tunceli’de ikamet etmektedir.
52. Selim SEÇKİN, Bursa’da ikamet etmektedir.
53. Sultan SEÇKİN, Bursa’da ikamet etmektedir.
54. Salih BOYBAŞ, 1952 Reşadiye doğumlu.
55. Hasan BOYBAŞ, 1965 Tokat doğumlu.
56. Şehzade ÖZTÜRK, 1945 Reşadiye doğumlu.
57. Hamayıl BEYHAN, Bursa’da ikamet etmektedir.
58. Zülfü BEYHAN, Bursa’da ikamet etmektedir.